

Prof. Dr. Ali Berat ALPTEKİN
HALK BİLİMİ ARAŞTIRMALARI

Ankara 2011: Akçağ Yayınları, [326 sayfa]

Sevinç FİLAR^[1]

Bir bilim dalı olarak folklor çalışmaları, 19. yüzyılda Avrupa’da başlamıştır. Benzer çalışmalar, Türkiye’de 1900’lü yılların başlarında, öncelikle bireysel faaliyetler şeklinde karşımıza çıkmaktadır ve bu anlamda ilk yazı, 1913 yılında Ziya Gökalp tarafından yazılmıştır. Yazılan ilk yazının ardından bugün tam yüz yıl geçmiş ve bu süre içerisinde Türkiye’de folklor adına gerek kurumlar gerek üniversiteler yoluyla önemli adımlar atılmıştır. Bilhassa Cumhuriyet dönemi Türkiye’si, folklor araştırmaları ve derleme faaliyetlerinin en yoğun yürütüldüğü dönem olarak bilinmektedir.

Ülkemizde folklor araştırmaları, bu bilimin önemli bir parçasını oluşturan halk edebiyatı kolu üzerinden yürütülmektedir. Ancak Ali Berat Alptekin tarafından hazırlanan ve Akçağ Yayınları’na basılmış olan **Halk Bilimi Araştırmaları** adlı yayın, bu durumun aksine folklorun bir bütün olarak geniş çerçevede ele alındığı önemli çalışmalardandır. Halk bilimi, bu kitapta teorik açıdan çok uygulamalı bir şekilde ele alınmıştır. Metin merkezli araştırma yöntemiyle ele alınan konuların dışında, bağlam merkezli çalışmalara da yer verilmiştir. Çalışmanın hazırlanış amacını kitabın yazarı Ali Berat Alptekin, kitabının “Ön Söz”ünde yer vermiş olduğu şu ifadeleriyle açıklamıştır: “Elimizdeki çalışma hem halk edebiyatı hem de halk bilimi derslerinde yararlandığımız metinlerdir. Ancak bu metinler farklı zamanlarda farklı yerlerde yayımlandıkları için okuyucularımız bulmakta zorluk

^[1] Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi.

çekiyorlardı. Bu sebepten konu birliği olan otuz dört makale, bildiri ve ansiklopedi maddesini kendi arasında sınıflandırdık.”

Halk Bilimi Araştırmaları adlı çalışma, “Ön Söz”, “A. Halk Biliminden Halk Edebiyatına”, “B. Halk Biliminden Halk Hekimliğine”, “C. Bayramlar, Törenler, Şölenler”, “Ç. Halk Bilimi İle İlgili Kavramlar ve Yorumlar”, “D. Hatıralar, Derlemeler, Yorumlar”, “E. Sözlü Kültür Üzerine Derlemeler, Yorumlar” olmak üzere yedi bölümden oluşmaktadır.

Kitabın “Ön Söz”ünde Ali Berat Alptekin, folklor kavramına değinmiş, Avrupa’da ve Türkiye’de folklorun tarihi üzerine kısaca bilgi vermiş, Cumhuriyet döneminde folkloru bireysel ve kurumsal olarak yürüten isimlere değinmiştir. Bununla birlikte Türk Kültürünün folklor araştırmaları adına, Orhun Anıtları’ndan günümüze kadar büyük ve değerli bir hazine olduğunu vurgulamıştır. Yine bu bölümde Ali Berat Alptekin, kitabın bölümlerini kısaca okuyucuya tanıtmıştır.

“Halk Biliminden Halk Edebiyatına” adlı verilen ikinci bölümde; yağmur duası, ant(yemin), taş ve göçü konu alan beş makale ve bir bildiriye yer verilmiştir. Bu bölümün içeriği efsane, destan, halk hikayesi ve masal gibi halk edebiyatı metinlerinden yola çıkılarak oluşturulmuştur. Diğer bölümlerde de görüleceği üzere, sadece Anadolu sahası esas alınmamış, incelenen konular Türk dünyasındaki örnekleri de dikkate alınarak mukayeseli bir yaklaşımla ele alınmıştır.

“Halk Biliminden Halk Hekimliğine” adı ile ele alınan bir diğer bölüm, dört makale ve bir ansiklopedi maddesinden oluşmaktadır. Türk masal, hikaye ve inanışlarında halk hekimliğinin izlerine değinilmiş, halkın bu yöndeki inanışlarının –el verme geleneği gibi- kökenlerine değinilmiş ve halk hekimliği, ilaç ve tedavi yöntemleri ile ilgili önemli değerlendirme ve tespitlerde bulunulmuştur.

“Bayramlar, Törenler, Şenlikler” adındaki dördüncü bölüm, farklı konularda yazılmış on üç yazı ile kitabın en hacimli kısmını oluşturmaktadır. Bu bölümde, Orta Asya’dan Anadolu’ya kadar geniş bir coğrafyada kutlana gelen ve Türk milli kültürü içinde önemli yeri olan Nevruz ve Hıdrellez gibi bayramların önemine, kökenine ve halk arasında inanışlara dair yapılan uygulamalara yer verilmiştir. Ayrıca tarım ve hayvancılıkla birlikte ortaya çıkmış olan koç katımı, bağ bozumu ve bulgur çekme gibi birçok adet, tören ve şenliklerde yapılan etkinlikler anlatılmış ve önemli bilgiler verilmiştir.

“Halk Bilimi İle İlgili Kavramlar ve Yorumlar” adını taşıyan bölümde, iki makaleye yer verilmektedir. Söz konusu makalelerden ilkinde, insan hayatında önemli bir geçiş dönemi olarak bilinen evlilik devresi içerisinde karşılaştığımız

Kalın, Saçı, Okuntu, Aşerme ve Toy gibi gelenekler açıklanmış, diğerinde ise Azerbaycan ve Türkiye Türklerinin destan, masal ve halk hikayelerinde alp tipi evlilik kavramı üzerinde durulmuştur.

Kitabın “Hatıralar, Derlemeler, Yorumlar” adlı altıncı bölümünde ise Ali Berat Alptekin’in, 1944-1945 eğitim-öğretim yılında görev yapmış olduğu Kazakistan’ın Türkistan (Yesi/Yasi) şehrindeki derleme, hatıra ve yorumlarıyla zenginleştirilmiş olan beş adet yazısına yer verilmiştir. Söz konusu yazılar adeta Türk dünyasında yaşanan ortak milli kültür ve birlikteliğin izlerini taşımaktadır. Sayın Alptekin bu bölümde, ortak ruhu yaşatan halk kültürünü geliştirmek adına Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Cumhuriyetleri halk bilimcilerinin el ele vererek çeşitli araştırma, derleme ve projeler yapması gerektiğini büyük bir arzuyla vurgulamaktadır.

Son bölüm “Sözlü Kültür Üzerine Derlemeler, Yorumlar” adını taşır. Bu bölümde Elazığ ve Mersin (Silifke) kültürünü çeşitli açılardan ele alan üç yazı yer almaktadır. Somut olmayan kültürel mirası korumak adına dikkate alınması gereken önerilerde bulunulmuştur. Türk mitolojisinden tasavvufa kadar pek çok yerde karşılaştığımız ateş ve ateş kültü ile ilgili inanışlara ve bunların kökenine dair tespitlerde bulunulmuştur. Yine bu bölümde Türk halklarının kültürel kodlarını barındıran Dede Korkut hikayelerinin Toroslardaki yansımalarını incelenmiş ve bugün halen bu kültür kodlarının yaşatıldığı kanısı üzerinde durulmuştur.

Halk Bilimi Araştırmaları adlı çalışma, ele aldığı konularla geniş bir araştırma sahasına dikkatlerimizi çekmektedir. Folklor konusunda pek çok bilgiye yer verilen bu kitabın inceleme alanı bize aynı zamanda, Türk Cumhuriyetlerinin ortak bir ruhu paylaştığını göstermekte ve Türk kültür birliğini sağlamak adına halk biliminin önemini bir kez daha hatırlatmaktadır. Uzun yıllar süren ve birbirinden bağımsız çalışmaların bir araya getirilerek oluşturulduğu bu kitap, folklor adına yapılacak olan yeni çalışmalara ışık tutabilecek niteliktedir. Ele aldığı her konuyu titiz bir yaklaşım benimseyerek araştıran ve yazıya döken Ali Berat Alptekin’e ve bu değerli çalışmayı okuyucuyla buluşturan Akçağ Yayınları’na teşekkür ediyoruz.